

C'est aussi pour moi un doux commerce que celui des belles et honnêtes femmes: « *Nam nos quoque oculos eruditos habemus.* » Si l'âme n'y a pas tant à jouir qu'au premier, les sens corporels, qui participent aussi plus à cettui-ci, le ramènent à une proportion voisine de l'autre, quoique, selon moi, non pas égale. Mais c'est un commerce où il se faut tenir un peu sur ses gardes, et notamment ceux en qui le corps peut beaucoup, comme en moi. Je m'y échaudai en mon enfance, et y souffris toutes les rages que les poètes disent advenir à ceux qui s'y laissent aller sans ordre et sans jugement. Il est vrai que ce coup de fouet m'a servi depuis d'instruction,

*Quicumque Argolica de classe Capharea fugit,
Semper ab Euboicis vela retorquet aquis.*

C'est folie d'y attacher toutes ses pensées et s'y engager d'une affection furieuse et indiscrete. Mais, d'autre part, de s'y mêler sans amour et sans obligation de volonté, en forme de comédiens, pour jouer un rôle commun de l'âge et de la coutume et n'y mettre du sien que les paroles, c'est de vrai pourvoyeur à sa sûreté, mais bien lâchement, comme celui qui abandonnerait son honneur, ou son profit, ou son plaisir, de peur du danger: car il est certain que, d'une telle pratique, ceux qui la dressent n'en peuvent espérer aucun fruit qui touche ou satisfasse une belle âme. Il faut avoir en bon escient désiré ce qu'on veut prendre en bon escient plaisir de jouir; je dis quand injustement fortune favoriserait leur masque, ce qui advient souvent à cause de ce qu'il n'y a

---

1. Καλλιεργημένες ψυχικά και πνευματικά, πάντως όχι « διανοούμενες ». Τις « διανοούμενες » δεν τις πολυγουστάριζε ο Montaigne, εκτός από μία, τη Marie de Gournay, πού τή γνώρισε στο Παρίσι, πενήνταπεντάρης (βλ. σχετικά σελ. 31). Για τις γυναίκες μιλά σέ πολλά του δοκίμια ο Montaigne, και ιδιαίτερα στο έπιγραφόμενο Πάνω σέ κάτι στίχους τοῦ Βιργίλιου (Γ', 5) και πού θά μπορούσε νά τιτλοφορηθεῖ και *Περὶ Ἔρωτος*. Καί σ' αὐτό τὸ δοκίμιο (Πάνω σέ κάτι στίχους τοῦ Βιργίλιου) και σ' ἄλλα κάνει νύξεις ὁ Montaigne γιὰ τὴν ἐρωτικὴ του ζωὴ, μᾶς ἀφήνει νά καταλάβουμε ὅτι γνώρισε τις γυναίκες στα νιάτα του, δηλαδή κυρίως μεταξύ 1561 και 1565 (28 ὡς 32 χρόνων), τὸν καιρὸ τῆς αὐλικῆς του ζωῆς, πρὶν παντρευτεῖ (1565) και πρὶν ἀποτραβηχτεῖ (1571) στὸν πύργο του και ἀρχίσει νά γράφει τὰ Δοκίμια.

2. « Γιατί κι ἡμεῖς ἔχουμε μάτια πού ξέρουν ἀπὸ τέτοια. » (Κικέρωνας, *Παράδοξα*, V, 2.)

Είναι επίσης για μένα μιὰ γλυκιὰ συναναστροφή, ἢ συναναστροφή μὲ ὁμορφες καὶ τίμιες ἑ γυναῖκες: «*Nam nos quoque oculos eruditos habemus.*» «*Ἄν ἡ ψυχὴ δὲν ἀπολαβαίνει ὅσο στὴν πρώτη [συναναστροφή], οἱ σωματικὲς αἰσθήσεις, πού παίρνουν περισσότερο μέρος σὲ τούτη ἐδῶ, τὴν κάνουν ἀρκετὰ ἀνάλογη μὲ τὴν ἄλλη, ἂν καὶ ὄχι, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἰσότημη*». Ἄλλὰ εἶναι μιὰ συναναστροφή ὅπου πρέπει ν᾿ἄχει κανεὶς λιγάκι τὸ νοῦ του, καὶ ἐκεῖνοι προπάντων στοὺς ὁποίους τὸ κομμὶ λογαριάζεται πολύ, ὅπως σ' ἐμένα. Ζεματίστηκα στὰ νιάτα μου καὶ ὑπόφερα ὅλα τὰ μαρτύρια πού λένε οἱ ποιητὲς ὅτι τραβοῦν ἐκεῖνοι πού ἀφήνονται σ' αὐτὴ τὴ συναναστροφή δίχως τάξη καὶ δίχως κρίση. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι αὐτὴ ἡ καμουτσικιά μουῦγινε μᾶθημα ἀπὸ τότε,

*Quicumque Argolica de classe Capharea fugit,
Semper ab Euboicis vela retorquet aquis*⁴.

Εἶναι τρέλλα νὰ δώσει κανεὶς σ' αὐτὴ τὴ συναναστροφή ὅλες τὶς σκέψεις του, καὶ νὰ ριχτεῖ κανεὶς σ' αὐτὴν μὲ μιὰν ἀγάπη παράφορη κι ἄμετρη. Ἄπ' τὴν ἄλλη ὅμως μεριά, ν' ἀνακατωθεῖς σ' αὐτὴ τὴ συναναστροφή⁵ δίχως ἔρωτα καὶ δίχως νὰ ἀναλαβαίνεις ὑποχρεώσεις, σὰν ἠθοποιός, γιὰ νὰ παίξεις ἕνα συνηθισμένο ρόλο τῆς ἡλικίας καὶ τῆς συνήθειας καὶ νὰ μὴ βάζεις μέσα ἐκεῖ δικό σου παρὰ τὰ λόγια μονάχα, εἶναι βέβαια μιὰ φροντίδα γιὰ τὴν ἀσφάλεια σου, πολὺ ἀναντρη ὅμως, σὰν ἐκεῖνον πού θὰ ἐγκατέλειπε τὴν τιμὴ του, ἢ τ' ὄφελός του, ἢ τὴν ἀπόλαψή του, ἀπὸ φόβο τοῦ κίνδυνου: γιὰτὶ εἶναι σίγουρο ὅτι, ἀπὸ ἕνα τέτοιο φέρσιμο, ὅσοι τὸ ἀκολουθοῦν δὲ μποροῦν νὰ προσδοκοῦν κανένα κέρδος πού νὰ συγκινεῖ ἢ νὰ εὐχαριστεῖ μιὰ ὠραία ψυχὴ. Πρέπει νὰ ἐπιθυμήσει κανεὶς πλέρια ἐκεῖνο πού θὰ νιώσει πλέρια εὐχαρίστηση νὰ τὸ χαρεῖ· καὶ ὅταν ἀκόμα κάποιο τυχαῖο προτέρημα ὁμορφαίνει ἄδικα τὸ πρόσωπό τους, πράμα πού γίνεται συχνά, γιὰτὶ δὲν

3. Κι' ἐδῶ ὁ Montaigne βάζει τὴ φιλία μεταξὺ ὁμοφύλων πιὸ ἀπάνω ἀπὸ τὸν ἑτερόφυλο ἔρωτα. (Βλ. σχετικὰ καὶ στὸ *Περὶ Φιλίας*.)

4. «Ὅποιος ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ στόλο θαλασσοπνίγηκε περνώντας τοὺς βράχους τοῦ Καφηρέα, στρίβει πάντα τὰ πανιά του ἀπὸ τὰ νερὰ τῆς Εὐβοίας.» (Ὁβίδιος, *Λυπηρά*, I, 1, 83.)

5. Ἀναγκάζομαι νὰ ἐπαναλαβαίνω τὸ «σ' αὐτὴ τὴ συναναστροφή», γιὰτὶ στὴ γλώσσα μας δὲν ἔχουμε μόριο ἀντίστοιχο μὲ τὴν ἐπιρρηματικὴ προσωπικὴ ἀντωνυμία *y*, πού τὴ μεταχειρίζεται σ' ὅλο αὐτὸ τὸ κομμάτι ὁ Montaigne ἀποφεύγοντας τὴν ἐπανάληψη ὁλάκερης ἔκφρασης.

aucune d'elles, pour malotruée qu'elle soit, qui ne pense être bien aimable, et qui ne se recommande par son âge ou par son ris, ou par son mouvement; car de laides universellement il n'en est, non plus que de belles; et les filles brahmanes qui ont faute d'autre recommandation, le peuple assemblé à cri public pour cet effet, vont en la place, faisant montre de leurs parties matrimoniales, voir si par là au moins elles ne valent pas d'acquérir un mari.

Par conséquent il n'est pas une qui ne se laisse facilement persuader au premier serment qu'on lui fait de la servir. Or, de cette trahison commune et ordinaire des hommes d'aujourd'hui, il faut qu'il advienne ce que déjà nous montre l'expérience, c'est qu'elles se rallient et rejettent à elles-mêmes, ou entre elles, pour nous fuir; ou bien qu'elles se rangent aussi de leur côté à cet exemple que nous leur donnons, qu'elles jouent leur part de la farce et se prêtent à cette négociation, sans passion, sans soin et sans amour. « *Neque affectui suo aut alieno obnoxia* »; estimant, suivant la persuasion de Lysias en Platon, qu'elles se peuvent adonner utilement et commodément à nous d'autant que moins nous les aimons.

Il en ira comme des comédies; le peuple y aura autant ou plus de plaisir que les comédiens.

De moi, je ne connais non plus Vénus sans Cupidon qu'une maternité sans engeance; ce sont choses qui s'entre-prêtent et s'entre-doivent leur essence. Ainsi cette piperie rejait sur celui qui la fait. Il ne lui coûte guère, mais il n'acquiert aussi rien qui vaille. Ceux qui ont fait Vénus déesse, ont regardé que sa principale beauté était incorporelle et spirituelle; mais celle que ces gens-ci cherchent n'est pas seulement humaine ni même brutale. Les bêtes ne la veulent si lourde et si terrestre! Nous voyons que l'imagination et le désir les échauffe souvent et sollicite avant le corps; nous voyons en l'un et l'autre

1. Οὔτε μὰ γυναίκα.

2. Οἱ Ἴνδές.

3. « Ἀνίκανες καὶ νὰ ἐρωτευθοῦν καὶ νὰ αἰστανθοῦν τὸν ἐρωτα ἐνὸς ἄλλου γι' αὐτές ». (Τάκιτος, *Annales*, XIII, 45.)

4. Στὸ *Φαῖδρος*, ὅπου ἀναλύεται ἀπὸ τὸ Σωκράτη τὸ ἔργο τοῦ Λυσία καὶ οἱ γνῶμες του γιὰ τὸν ἐρωτα.

5. « Θὰ γίνεῖ » λέει ὁ Montaigne, καί: « ὁ κόσμος θὰ εὐχαριστηθεῖ », πού δὲν

ὑπάρχει οὔτε μιὰ ἀπὸ δαῦτες¹, ὅσο χοντροκομμένη κι ἂν εἶναι, πὺν νὰ μὴν πιστεύει ὅτι εἶναι νοστιμότατη, πὺν νὰ μὴ [θέλει νὰ] τραβήξει τὴν προσοχὴ μὲ τὰ χρόνια της ἢ μὲ τὸ γέλιο της, ἢ μὲ τὶς κινήσεις της· γιατί ὅπως κι οἱ ὠραῖες, ἔτσι κι οἱ ἄσκημες δὲν εἶναι πέρα-πέρα ἄσκημες· καὶ οἱ βραχυμάμισσες κοπέλες², πὺν δὲν ἔχουν τίποτ' ἄλλο νὰ παινευτοῦνε, πηγαίνουν στὴν πλατεία, ἐνῶ ὁ λαὸς εἶναι μαζεμένος μὲ τελάλη ἐπιτούτου, καὶ δείχνουν τὰ κρυφὰ τους, γιὰ νὰ δοῦν ἂν μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν τουλάχιστον δὲ θὰ μπορέσουν ν' ἀποχτήσουν σύζυγο.

Καὶ δὲν εἶναι ἄρα οὔτε μιὰ πὺν νὰ μὴν πείθεται εὐκόλα μὲ τὸν πρώτο ὄρκο πὺν τῆς κάνει κανεὶς νὰ τὴν ὑπηρετήσῃ. Τούτῃ λοιπὸν ἡ κοινὴ καὶ συνηθισμένη προδοσία τῶν σημερινῶν ἀντρῶν, ἔχει γι' ἀποτέλεσμα αὐτὸ πὺν μᾶς δείχνει κιόλα ἡ πείρα, ὅτι [οἱ γυναῖκες] στρέφονται καὶ πέφτουν στὸν ἑαυτὸ τους, ἢ στὴν ἀναμεταξύ τους συναιαστροφή, γιὰ νὰ μᾶς ἀποφύγουν· ἢ ὅτι κι ἐκεῖνες ἀπὸ μέρος τους ἀκολουθοῦν τὸ παράδειγμα πὺν τοὺς δίχουμε, παίζουν τὸ ρόλο τους στὴ φάρσα καὶ δίνονται σ' αὐτὸ τὸ δῶσε-πάρε [μὲ τοὺς ἄντρες] δίχως πάθος, δίχως ἔγνοια καὶ δίχως ἔρωτα. «*Neque affectui suo aut alieno obnoxia*³»· πιστεύοντας, σύμφωνα μὲ τὸν ἰσχυρισμὸ τοῦ Λυσία [πὺν διαβάζουμε] στὸν Πλάτωνα⁴, ὅτι μποροῦν νὰ δίνονται τόσο πιὸ χρήσιμα καὶ βολικὰ σ' ἐμᾶς, ὅσο λιγότερο τὶς ἀγαποῦμε.

Γίνεται⁵ ὅ,τι καὶ στὸ θέατρο, ὁ κόσμος εὐχαριστιέται ὅσο ἢ καὶ περισσότερο παρ' ὅσο οἱ ἠθοποιοί.

Ὅσο γιὰ μένα, δὲ γνωρίζω Ἄφροδίτῃ δίχως Ἔρωτα, ὅπως καὶ μητρότητα δίχως γέννα: εἶναι πράγματα πὺν ἀλληλοδανείζονται καὶ ἀλληλοχρωστοῦν τὴν οὐσία τους. Ἔτσι αὐτὴ ἢ ἁπάτῃ⁶ στρέφεται ἐναντίον ἐκείνου πὺν τὴν κάνει. Δὲν τοῦ στοιχίζει τίποτε, ἀλλὰ καὶ δὲν κερδίζει τίποτε πὺν ν' ἀξίζει. Ἐκεῖνοι πὺν ἔκαναν θεὰ τὴν Ἄφροδίτῃ, εἶχαν στὸ νοῦ τους ὅτι ἢ πιὸ σπουδαία ὁμορφιά της ἦταν ἀσώματη καὶ πνευματικὴ: [ἢ Ἄφροδίτῃ] ὅμως πὺν τοῦτοι οἱ ἄνθρωποι⁷ ζητοῦν, δὲν εἶναι οὔτε ἀνθρώπινη κᾶν, οὔτε ζωώδικη. Μήτε τὰ ζῶα δὲν τὴ θέλουν τόσο βαριά καὶ τόσο γήινη! Βλέπουμε ὅτι, πολλὰ φορὲς, θερμαίνονται καὶ κεντιοῦνται ἀπὸ τὴ φαντασία καὶ τὸν πόθο πρὶν [θερμανθοῦν καὶ κεντηθοῦν] ἀπὸ τὸ σῶμα· βλέπουμε, στὸ ἓνα καὶ στὸ ἄλλο

ἔξρω ἂν εἶναι γαλλισμὸς ἢ φραστικὴ ἰδιοτυπία τοῦ Montaigne. Πάντως, μέλλοντα, στὸ ἑλληνικὸ, στὴν περίπτωσῃ αὐτῇ, δὲ βολεῖ νὰ μεταχειριστοῦμε.

6. Τὸ νὰ δίνεσαι στὸν ἔρωτα μὲ κρῦα καρδιά, σὰ θεατρίνος.

7. Γιὰ τοὺς ὁποίους ὁ ἔρωτας εἶναι ἓνας ρόλος καὶ τίποτε παραπάνω.

sexe qu'en la presse elles ont du choix et du triage en leurs affections, et qu'elles ont entre elles des accointances de longue bienveillance. Celles mêmes à qui la vieillesse refuse la force corporelle, frémissent encore, hannissent et tressaillent d'amour. Nous les voyons avant le fait pleines d'espérance et d'ardeur; et, quand le corps a joué son jeu, se chatouiller encore de la douceur de cette souvenance; et en voyons qui s'enflent de fierté au partir de là et qui en produisent des chants de fête et de triomphe: lasses et soûles. Qui n'a qu'à décharger le corps d'une nécessité naturelle, n'a que faire d'y embesogner autrui à tout des apprêts si curieux: ce n'est pas viande à une grosse et lourde faim.

Comme celui qui ne demande point qu'on me tienne pour meilleur que je suis, je dirai ceci des erreurs de ma jeunesse. Non seulement pour le danger qu'il y a de la santé (si n'ai-je su si bien faire que je n'en aie eu deux atteintes, légères toutefois et préambulaires), mais encore par mépris, je ne me suis guère adonné aux accointances vénales et publiques; j'ai voulu aiguïser ce plaisir par la difficulté, par le désir et par quelque gloire; et aimais la façon de l'empereur Tibère, qui se prenait en ses amours autant par la modestie et noblesse que par autre qualité, et l'humeur de la courtisane Flora, qui ne se prêtait à moins que d'un dictateur ou consul ou censeur, et prenait son déduit en la dignité de ses amoureux. Certes les perles et le brocadel y confèrent quelque chose, et les titres et le train. Au demeurant, je faisais grand compte de l'esprit, mais pourvu que le corps n'en fût pas à dire: car, à répondre en conscience, si l'une ou l'autre des deux beautés devait nécessairement y faillir, j'eusse choisi de quitter plutôt la spirituelle: elle a son usage en meilleures choses; mais au sujet de l'amour, sujet qui principalement se rapporte à la vue et à l'attouchement, on fait quelque chose sans les grâces de l'esprit, rien sans les grâces corporelles. C'est le vrai avantage des dames que la beauté. Elle est si leur, que la nôtre, quoiqu'elle désire des traits un peu autres, n'est en son point que confuse avec la leur, puérile et imberbe. On dit que chez le Grand Seigneur ceux qui le servent sous titre de

1. Ὁ ἔρωτας μὲ τις πολλὰς μελετημένους φροντίδας.

2. Κι ἐδῶ μιᾶ ὁ τόσο γήινος, τόσο σωματικός, τόσο λίγο ἀληθινὰ χριστιανὸς

φύλο, ὅτι, μέσα στὸ πλῆθος, ἔχουν ξεδιαλέγματα καὶ κοσκινίσματα στὶς ἀγάπες τους, καὶ ὅτι ἔχουν ἀνάμεσά τους ζυγώματα ποὺ δείχνουν μακρὰ συμπάθεια. Καὶ ὅταν ἀκόμα τὰ γερατειὰ τοὺς ἀρνοιοῦνται τὴ σωματικὴ δύναμη, σκιροτοῦν, μουκανιοῦνται κι ἀνατριχιάζουν ἀπὸ ἔρωτα. Βλέπουμε τὸ εἶναι τους πρὶν ἀπὸ τὴν πράξη γεμάτο ἐλπίδα καὶ ζέση· κι ὅταν τὸ σῶμα ἔπαιξε πιά τὸ παιχνίδι του, νὰ γαργαλιοῦνται ἀκόμα ἀπὸ τὴ γλύκα αὐτῆς τῆς ἀνάμνησης· καὶ ὑπάρχουν φορές πού, ὅπως βλέπουμε, φουσκώνουν ὕστερα ἀπὸ καμάρι, καὶ ποὺ τραγουδοῦν τραγούδια γιορτασμοῦ καὶ θρίαμβου, μέσα στὴν κούραση καὶ τὸ μεθύσι τους. Ὅποιος δὲ θέλει παρὰ ν' ἀλαφρώσει τὸ σῶμα του ἀπὸ μιὰ σωματικὴ ἀνάγκη, δὲν ἔχει λόγο ν' ἀπασχολεῖ τὸν ἄλλον μὲ τόσο μελετημένες φροντίδες: δὲν εἶναι τροφή' γιὰ μεγάλη καὶ βαριὰ πείνα.

Σὰν ἄνθρωπος ποὺ δὲ γυρεύω καθόλου νὰ μὲ πάρουν γιὰ καλύτερον ἀπ' ὅ,τι εἶμαι, θὰ πῶ τοῦτα δῶ γιὰ τὰ λάθη τῆς νιότης μου. Ὅχι μόνο ἐξ αἰτίας τοῦ κίνδυνου ποὺ ὑπάρχει γιὰ τὴν ὑγεία (καὶ πάλι ὥσπότεσο δὲν τὰ κατάφερα νὰ μὴν πάθω δυὸ προσβολές, ἐλαφρὲς ὅμως καὶ περαστικές), ἀλλ' ἀκόμα καὶ ἀπὸ περιφρόνηση, δὲ δόθηκα καθόλου στοὺς πληρωμένους καὶ κοινούς ἔρωτες: θέλησα νὰ ὀξύνω τὴν εὐχαρίστηση αὐτὴ μὲ τὴ δυσκολία, μὲ τὴν ἐπιθυμία καὶ μὲ κάποια δόξα· καὶ μοῦ ἄρεσε ἐκεῖνο ποὺ ἔκανε ὁ αὐτοκράτορας Τιβέριος, ποὺ ἀναζητοῦσε στὶς γυναῖκες τὴ σεμνότητα καὶ τὴν εὐγένεια ὅσο καὶ ὅποιαδήποτε ἄλλη χάρη, κι ἐκεῖνο ποὺ συνήθιζε ἡ ἑταῖρα Φλόρα, ποὺ παρακάτω ἀπὸ δικτάτορα ἢ ὑπατο ἢ κήνσορα δὲν ἔπεφτε, κι ἔβρισκε τὴν εὐχαρίστησή της στὴν κοινωνικὴ αἴγλη τῶν ἔραστῶν της. Σίγουρα, τὰ μαργαριτάρια καὶ τὸ χρυσοκέντητο ὕφασμα δίνουν κάτι σ' αὐτὴ τὴ δουλειά καὶ οἱ τίτλοι, καὶ ἡ πλούσια ζωή. Ὅσο γιὰ τὰ ἐπίλοιπα, λογάριαζα τὸ πνεῦμα πολὺ, φτάνει μόνο νὰ μὴν ὕστεροῦσε τὸ σῶμα· γιὰ νὰ μιλήσω τίμια, ἀν ἦτανε μιὰ ἀπ' τὶς δυὸ ὁμορφιές νὰ λείψει ἀναγκαστικά, θὰ προτιμοῦσα νὰ λείψει ἡ πνευματικὴ: βρίσκει νὰ χρησιμοποιηθεῖ σὲ καλύτερα πράγματα· προκειμένου ὅμως γιὰ τὸν ἔρωτα, πράμα ποὺ ἔχει σχέση κυρίως μὲ τὴν ὄραση καὶ μὲ τὴν ἀφή, κάτι κάνεις δίχως τὶς χάρες τοῦ πνεύματος, τίποτε δίχως τὶς σωματικὲς χάρες'. Εἶναι ἡ ἀληθινὴ ὑπεροχὴ τῶν κυριῶν, ἡ ὁμορφιά. Εἶναι τόσο πράμα δικό τους, ὥστε ἡ δική μας [ἡ ὁμορφιά], μολονότι ἀξιώνει λίγο ἀλλιότικα χαρακτηριστικά, δὲ φτάνει στὸ κορύφωμά της παρὰ ὅταν μοιάζει μὲ τὴ δική τους, [ὅταν εἶναι δηλαδὴ] παιδιάστικη καὶ ἀμούστακη. Λένε ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ βρίσκονται στὴν ὑπηρεσία τοῦ Σουλτάνου γιὰ

beauté, qui sont en nombre infini, ont leur congé, au plus loin, à vingt et deux ans.

Les discours, la prudence et les offices d'amitié se trouvent mieux chez les hommes : pourtant gouvernement-ils les affaires du monde.

Ces deux commerces sont fortuits et dépendants d'autrui. L'un est ennuyeux par sa rareté ; l'autre se flétrit avec l'âge : ainsi ils n'eussent pas assez pourvu au besoin de ma vie. Celui des livres, qui est le troisième, est bien plus sûr et plus à nous. Il cède aux premiers les autres avantages, mais il a pour sa part la constance et facilité de son service. Cettui-ci côtoie tout mon cours et m'assiste partout. Il me console en la vieillesse et en la solitude. Il me décharge du poids d'une oisiveté ennuyeuse ; et me défait à toute heure des compagnies qui me fâchent. Il émousse les pointures de la douleur, si elle n'est du tout extrême et maîtresse. Pour me distraire d'une imagination importune, il n'est que de recourir aux livres ; ils me détournent facilement à eux et me la dérobent. Et si ne se mutinent point pour voir que je ne les recherche qu'au défaut de ces autres commodités, plus réelles, vives et naturelles ; ils me reçoivent toujours de même visage.

Il a beau aller à pied, dit-on, qui mène son cheval par la bride ; et notre Jacques, roi de Naples et de Sicile, qui, beau, jeune et sain, se faisait porter par pays en civière, couché sur un méchant oreiller de plume, vêtu d'une robe de drap gris et un bonnet de même, suivi cependant d'une grande pompe royale, litières, chevaux à main de toutes sortes, gentilshommes et officiers, représentait une austérité tendre encore et chancelante : le malade n'est pas à plaindre qui a la guérison en sa manche. En l'expérience et usage de cette sentence, qui est très véritable, consiste tout le fruit que je tire des livres. Je ne m'en sers, en effet, quasi non plus que ceux qui ne les connaissent point. J'en jouis, comme les avaricieux des trésors, pour savoir que j'en jouirai quand il

-
1. « Σ' ὄλο τὸ ρέμα μου », λέει ὁ Montaigne. Σὲ ὅλες τις καταστάσεις, σὲ ὅλες τις περιόδους τῆς ζωῆς.
  2. Ὁ Jacques de Bourbon, τῆς γαλλικῆς δυναστείας τῶν Βουρβόνων.
  3. Τὰ αἰώνια καταποδιαστὰ δυὸ συνώνυμα τοῦ Montaigne, ἀπαραίτητα γιὰ τὸ σουλούπωμα λὲς τῆς φράσης του.

τὴν ὁμορφιά τους, καὶ πού εἶναι πλῆθος, παίρνουν δρόμο, τὸ ἀργότερο, ὅταν φτάσουν στὰ εἰκοσιδυό.

Ἡ εὐγλωττία, ἡ σωφροσύνη καὶ τὰ χρέη τῆς φιλίας εἶναι πιότερο πράματα ἀντρικά: γιὰ τοῦτο οἱ ἄντρες κυβερνοῦνε τὸν κόσμο.

Οἱ δυὸ αὐτὲς συναναστροφές κρέμονται ἀπ' τὴν τύχη καὶ ἐξαρτιοῦνται ἀπὸ τὸν ἄλλον. Ἡ μιά, ἔτσι σπάνια πού εἶναι, κουράζει ἢ ἄλλη μαραίνεται μὲ τὰ χρόνια: δὲ θὰ ἦσαν λοιπὸν ἀρκετὲς γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς ζωῆς μου. Ἡ συναναστροφή μὲ τὰ βιβλία, πού εἶναι ἡ τρίτη, εἶναι πολὺ πιὸ σίγουρη καὶ πιότερο δική μας. Ἔρχεται πιὸ κάτω ἀπὸ τὶς πρώτες στὰ ἄλλα πλεονεκτήματα, πιὸ πάνω ὅμως ἀπὸ κεῖνες στὴ σταθερότητα καὶ στὴν εὐκολία τῆς προσφορᾶς τῆς. Ἡ συναναστροφή τούτη πλευρίζει τὸ δρόμο μου σ' ὅλο τὸ μᾶκρος του, καὶ μὲ παραστέκει παντοῦ. Μὲ παρηγορεῖ στὰ γερατειὰ καὶ στὴ μοναξιά. Μὲ ἀλαφρώνει ἀπὸ τὸ βᾶρος μιᾶς ἀργίας ἀνιαρῆς καὶ μὲ γλυτώνει κάθε στιγμὴ ἀπὸ συντροφικὲς βαρετές. Στομώνει τὶς σουβλιές τοῦ πόνου, ὅταν δὲν εἶναι πάρα πολὺ μεγάλος καὶ ἐξουσιαστικός. Γιὰ νὰ γλυτώσω ἀπὸ μιὰ σκέψη ἐνοχλητικὴ, δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ πάω στὰ βιβλία: μὲ τραβοῦν εὐκόλα πρὸς αὐτά, καὶ μοῦ τὴν κούβουν. Καὶ δὲν ἐπαναστατοῦν καὶ καθόλου, βλέποντας ὅτι δὲν τ' ἀποζητῶ παρὰ μόνο ὅταν μοῦ λείπουν οἱ ἄλλες ἐκεῖνες ἀπολαύσεις, οἱ πιὸ πραγματικὲς, ζωντανὲς καὶ φυσικὲς: πάντα μὲ δέχονται μὲ τὴν ἴδια θωριά.

Εἶναι εὐκόλο νὰ πηγαίνεις ποδαρόδρομο, κατὰ πῶς λένε, ὅταν βαστᾶς τ' ἀλόγο σου ἀπὸ τὸ γκέμι καὶ ὁ Ἰάκωβός μας⁴, ὁ βασιλιάς τῆς Νάπολης καὶ τῆς Σικελίας, πού, ὁμορφος, νέος καὶ γερός, ἔβαζε καὶ τὸν κουβαλούσανε ὅπου πήγαινε μὲ τὸ φορεῖο, ξαπλωμένος πάνω σ' ἓνα φτωχὸ μαξιλάρι ἀπὸ πούπουλο, φορώντας ἓνα ροῦχο ἀπὸ σταχτὶ ὕφασμα καὶ ἓναν ὅμοιο σκοῦφο, καὶ πού τὸν ἀκολουθοῦσε ὡστόσο μιὰ λαμπρότατη βασιλικὴ συνοδεία, φορεῖα, λογιῶ-λογιῶ καβαλάρηδες, εὐγενεῖς καὶ ἀξιωματικοί, ἔδινε τὴν εἰκόνα μιᾶς αὐστηρότητας τρυφερῆς ἀκόμα καὶ πού δὲ στεκόταν καλὰ στὰ πόδια τῆς: δὲν εἶναι νὰ τὸν λυπᾶσαι, τὸν ἀρρωστο πού ἔχει στὸ μανίκι του τὴν γιαιτρεία του. Στὴν ἐφαρμογὴ καὶ χρησιμοποίησιν⁵ τοῦ ἀποφθέγματος τούτου, πού εἶναι πολὺ σωστό, βρίσκεται ὅλο τὸ ὄφελος πού παίρνω ἀπὸ τὰ βιβλία. Πραγματικά, δὲν τὰ μεταχειρίζομαι καθόλου σχεδὸν περισσότερο ἀπὸ κείνους πού δὲν τὰ γνωρίζουν καθόλου⁶. Τὰ χαίρομαι, ὅπως οἱ φιλάργυροι τοὺς θησαυρούς, μόνο μὲ τὸ νὰ ξέρω ὅτι μπορῶ νὰ τὰ χαρῶ ὅταν μοῦ ἔρθει

4. Σὲ τοῦτο δυσκολευόμαστε λιγάκι νὰ πιστέψουμε τὸν Montaigne.

me plaira : mon âme se rassasie et contente de ce droit de possession. Je ne voyage sans livres ni en paix ni en guerre. Toutefois il se passera plusieurs jours, et des mois, sans que je les emploie : « Ce sera tantôt, fais-je, ou demain, ou quand il me plaira. » Le temps court et s'en va, cependant, sans me blesser. Car il ne se peut dire combien je me repose et séjourne en cette considération, qu'ils sont à mon côté pour me donner du plaisir à mon heure, et à reconnaître combien ils portent de secours à ma vie. C'est la meilleure munition que j'aie trouvée à cet humain voyage, et plains extrêmement les hommes d'entendement qui l'ont à dire. J'accepte plutôt toute autre sorte d'amusement, pour léger qu'il soit, d'autant que cettui-ci ne me peut faillir.

Chez moi, je me détourne un peu plus souvent à ma librairie, d'où tout d'une main je commande à mon ménage. Je suis sur l'entrée et vois sous moi mon jardin, ma basse-cour, ma cour, et dans la plupart des membres de ma maison. Là, je feuillette à cette heure un livre, à cette heure un autre, sans ordre et sans dessein, à pièces décousues ; tantôt je rêve, tantôt j'enregistre et dicte, en me promenant, mes songes que voici.

Elle est au troisième étage d'une tour. Le premier, c'est ma chapelle, le second une chambre et sa suite, où je me couche souvent, pour être seul. Au-dessus, elle a une grande garde-robe. C'était au temps passé le lieu le plus inutile de ma maison. Je passe là et la plupart des jours de ma vie et la plupart des heures du jour. Je n'y suis jamais la nuit. A sa suite est un cabinet assez poli, capable à recevoir du feu pour l'hiver, très plaisamment percé. Et, si je ne craignais non plus le soin que la dépense, le soin qui me chasse de toute besogne, je pourrais facilement coudre à chaque côté une galerie de cent pas de long et douze de large, à plain-pied, ayant trouvé tous les murs montés pour autre usage, à la hauteur qu'il me faut. Tout lieu retiré requiert un promenoir. Mes pensées dorment si je les assis. Mon esprit ne va, si les jambes ne l'agitent. Ceux qui étudient sans livre en sont tous là. La figure en est ronde et n'a de plat que ce qu'il faut à ma table et à mon siège, et vient m'offrant en se courbant,

-
1. Συχνότερα παρ' ὅσο σὲ ἄλλες περιστάσεις, ὅταν ταξίδευσ λ.χ.
  2. Τοῦ σπονδαστηρίου του.

τὸ κέφι: χορταίνει τὴν ψυχὴ μου καὶ εἶναι γι' αὐτὴν ἀρκετὸ αὐτὸ τὸ δικαίωμα τῆς νομῆς. Δὲν ταξιδεύω χωρὶς βιβλία οὔτε σὲ εἰρήνη οὔτε σὲ πόλεμο. Θὰ περάσουν ὥστόσο πολλές μέρες, καὶ μῆνες, δίχως νὰ τὰ μεταχειριστῶ: «Θὰ τ' ἀνοίξω ἔπειτ' ἀπὸ λίγο, λέω, ἢ αὔριο, ἢ ὅταν μοῦ ἔρθει τὸ κέφι.» Ὁ χρόνος τρέχει καὶ φεύγει στὸ μεταξύ, δίχως νὰ μὲ πληγώνει. Γιατὶ δὲν μπορῶ γὰ πῶ πόσο μὲ ἀναπαύει καὶ μὲ ἀλαφρώνει ἢ ἔκλεψη ὅτι βρίσκονται δίπλα μου γιὰ νὰ μοῦ δώσουν εὐχαρίστηση ὅταν τὸ θελήσω, καὶ ὅτι γνωρίζω τὸ πόσο μὲ βοηθοῦν στὴ ζωὴ μου. Εἶναι τὸ καλύτερο ἐφόδιο πὺ βρήκα στ' ἀνθρώπινὸ μας ταξίδι, καὶ λυποῦμαι κατάκαρδα τοὺς μυαλωμένους ἀνθρώπους πὺ τὸ στεροῦνται. Προτιμῶ κάθε ἄλλο εἶδος διασκέδαση, ὅσο ἐλαφριά κι ἂν εἶναι, μὰ κι αὐτὴ ἐδῶ δὲ μπορεῖ νὰ μοῦ λείψει.

Ὅταν βρίσκομαι στὸ σπίτι μου, πηγαίνω λίγο συχνότερα' στὴ βιβλιοθήκη μου, ἀπ' ὅπου, μὲ μιὰ ματιά, κουμαντάρω τὸ σπιτικό μου. Εἶμαι πάνω ἀπὸ τὴν εἴσοδο, καὶ βλέπω κάτω μου τὸν κῆπο μου, τὸ κοτέτσι μου, τὴν αὐλὴ μου καὶ τὰ περισσότερα ἀπ' τὰ μέρη τοῦ σπιτιοῦ μου. Ἐκεῖ ξεφυλλίζω πότε ἓνα βιβλίον, πότε ἄλλο, δίχως τάξη καὶ δίχως σχέδιο, ἄταχτα: ἄλλοτε σκέφτομαι, ἄλλοτε καταγράφω καὶ ὑπαγορεύω, περπατώντας, τούτους ἐδῶ τοὺς ρεμβασμούς μου.

Βρίσκεται στὸ τρίτον πάτωμα ἑνὸς πύργου. Τὸ πρῶτον εἶναι ἡ ἐκκλησούλα μου, τὸ δεύτερον, μιὰ κάμαρα καὶ τὰ παρακόλουθιά της, ὅπου συχνὰ κοιμοῦμαι, γιὰ νὰ εἶμαι μόνος. Ἀπὸ πάνω, ἔχει μιὰ μεγάλη ἱματιοθήκη. Παλιότερα, ἦταν τὸ πιὸ ἀχρηστο μέρος τοῦ σπιτιοῦ. Περνῶ ἐκεῖ μέσα καὶ τὶς περισσότερες μέρες τῆς ζωῆς μου καὶ τὶς περισσότερες ὥρες τῆς μέρας. Δὲ μένω ποτὲ τὴ νύχτα. Δίπλα εἶναι ἓνα ἀρκετὰ περιποιημένο γραφεῖον, ὅπου μπορεῖς ν' ἀνάψεις τὸ χειμῶνα φωτιά, μὲ πολὺ ὠραῖα παράθυρα. Καὶ ἂν δὲ φοβόμουν ὅχι τόσο τὸ ἔξοδο ὅσο τὴν ἔγνοια, τὴν ἔγνοια πὺ μὲ κάνει ν' ἀποφεύγω κάθε δουλειά, θὰ μπορούσα εὐκόλα νὰ βάλω σὲ κάθε μεριὰ ἓνα διάδρομον ἑκατὸ πόδια μᾶκρος καὶ δώδεκα φάρδος, στὸ ἴδιον ἐπίπεδο, ἔτσι καθὼς βρήκα ὅλους τοὺς τοίχους χτισμένους, γιὰ ἄλλο σκοπὸ, στὸ ὕψος πὺ θέλω. Κάθε ἀποτραβηγμένο μέρος ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἓνα χῶρον γιὰ περίπατον. Οἱ σκέψεις μου κοιμοῦνται, ἂν τὶς καθήσω. Ὁ νοῦς μου δὲν περπατᾷ ὅταν τὰ πόδια δὲν τὸν κινοῦν. Ὅσοι μελετοῦν δίχως βιβλίον, παθαίνουν ὅλοι τὸ ἴδιον. Τὸ σχῆμα του' εἶναι στρογγυλό, καὶ δὲν ἔχει ἴσιωμα παρ' ὅσο χρειάζεται γιὰ τὸ τραπέζι καὶ τὴν καρέκλα μου, κι ἔρχεται καὶ μοῦ προσφέρει, στρογγυλεύοντας,

d'une vue, tous mes livres, rangés à cinq degrés tout à l'environ. Elle a trois vues de riche et libre prospect, et seize pas de vide en diamètre. En hiver, j'y suis moins continuellement : car ma maison est juchée sur un tertre, comme dit son nom, et n'a point de pièce plus éventée que cette-ci ; qui me plaît d'être un peu pénible et à l'écart, tant pour le fruit de l'exercice que pour reculer de moi la presse. C'est là mon siège. J'essaie à m'en rendre la domination pure, et à soustraire ce seul coin à la communauté et conjugale, et filiale, et civile. Partout ailleurs je n'ai qu'une autorité verbale : en essence, confuse. Misérable à mon gré, qui n'a chez soi où être à soi, où se faire particulièrement la cour, où se cacher ! L'ambition paie bien ses gens de les tenir toujours en montre, comme la statue d'un marché : « *Magna servitus est magna fortuna.* » Ils n'ont pas seulement leur retrait pour retraite. Je n'ai rien jugé de si rude en l'austérité de vie que nos religieux affectent, que ce que je vois en quelqu'une de leurs compagnies, avoir pour règle une perpétuelle société de lieu, et assistance nombreuse entre eux, en quelque action que ce soit. Et trouve aucunement plus supportable d'être toujours seul, que ne le pouvoir jamais être.

Si quelqu'un me dit que c'est avilir les muses de s'en servir seulement de jouet et de passe-temps, il ne sait pas, comme moi, combien vaut le plaisir, le jeu et le passe-temps. A peine que je ne die toute autre fin être ridicule. Je vis du jour à la journée ; et, parlant en révérence, ne vis que pour moi : mes desseins se terminent là. J'étudiai, jeune, pour l'ostentation ; depuis, un peu, pour m'assagir ; à cette heure, pour m'ébattre ; jamais pour le quêt. Une humeur vaine et dépensière que j'avais après cette sorte de meuble, non pour en pourvoir seulement mon besoin, mais de trois pas au delà pour m'en tapisser et parer, je l'ai pièce abandonnée.

Les livres ont beaucoup de qualités agréables à ceux qui les

1. Montaigne : Montagne.

2. « Μιά μεγάλη τύχη (πλούτος, κοινωνική θέση) είναι μια μεγάλη σκλαβιά. » (Σενέκας, Παρηγοριά στον Πολύβιο, 26.)

3. Καί ὁ Δοστογιέφσκι λέει στίς Ἀναμνήσεις ἀπό ἕνα Νεκρόσπιτο ὅτι δέν ὑπάρχει μεγαλύτερο βάσανο ἀπό τὸ νὰ μὴ μπορεῖς νὰ μείνεις μόνος ποτέ.

μὲ μιὰ ματιά, ὅλα μου τὰ βιβλία, ἀραδιασμένα σὲ πέντε ράφια ὀλοτρόγυρα. Ἔχει τρεῖς θέες μὲ πλούσιο καὶ λέφτερο ἀγνάντεμα, καὶ δεκαἕξι πόδια κενὸ διαμετρικά. Τὸ χειμῶνα περνῶ ἐκεῖ μέσα λιγότερες ὥρες: γιὰ τὸ σπίτι μου εἶναι σκαρφαλωμένο πάνω σ' ἓνα ὕψωμα, καθὼς τὸ λέει καὶ τὸ ὄνομά του⁴, καὶ δὲν ἔχει κάμαρα πού νὰ τὴ χτυποῦν τόσο οἱ ἀέρηδες ὅσο αὐτή, ἢ ὁποία μ' ἀρέσει πού εἶναι λίγο δυσπρόσιτη καὶ ἀπόμερη, τόσο γιὰ τ' ὄφελος πού γυμνάζομαι, ὅσο καὶ γιὰ τὸ διώχνει ἀπὸ κοντά μου τὸν κόσμο. Ἐκεῖ εἶναι ἡ μονιά μου. Προσπαθῶ νὰ τὴν ἔχω στὴν ἀπόλυτη κατοχή μου, καὶ νὰ γλυτώνω τούτη μονάχα τὴ γωνιά κι ἀπὸ γυναίκα, κι ἀπὸ παιδί, κι ἀπὸ γνώριμους. Παντοῦ ἄλλοῦ δὲν ἔχω παρὰ μιὰ ὀνομαστικὴ ἐξουσία: στὴν οὐσία, συγκεχυμένη. Δυστυχισμένος, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἐκεῖνος πού δὲν ἔχει στὸ σπίτι του [ἓνα μέρος] ὅπου νὰ εἶναι μὲ τὸν ἑαυτό του, ὅπου νὰ κορτάρει τὸν ἑαυτό του, ὅπου νὰ κρύβεται! Καλοπληρώνουν τὴ φιλοδοξία τοὺς οἱ ἄνθρωποι, καθὼς τοὺς ἀναγκάζει νὰ εἶναι ἐκτεθειμένοι πάντα σὲ κοινὴ θέα, ὅπως τὸ ἄγαλμα μιᾶς ἀγορᾶς: « *Magna servitus est magna fortuna.* » Οὔτε στὸ ἀποχωρητήριο δὲ μποροῦν νὰ εἶναι μονάχοι. Δὲ βρίσκω τίποτε τὸ τόσο τραχὺ στὴν αὐστηρὴ ζωὴ πού οἱ μοναχοὶ μας κάνουν, ἀπὸ κείνο πού βλέπω σὲ κάποια ἀπὸ τὰ τάγματά τους, ὅτι ἔχουν γιὰ κανόνα νὰ βρίσκονται σὲ ὅλα τὰ μέρη μαζί καὶ νὰ κάνουν πολλοὶ μαζί τὸ κάθε τί. Καὶ βρίσκω πιὸ ὑποφερτὸ νὰ εἶναι κανεὶς πάντα μόνος, παρὰ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ εἶναι μόνος ποτέ⁵.

Ἄν κανένας μοῦ πεῖ ὅτι ἐξευτελίζει κανεὶς τὶς Μοῦσες χρησιμοποιώντας τες γιὰ παιχνίδι μόνο καὶ πασατέμπο, δὲν ξέρει, ὅπως ἐγώ, τί ἀξίζει ἡ διασκέδαση, τὸ παιχνίδι καὶ τὸ πασατέμπο. Μόλις πού δὲ λέω ὅτι κάθε ἄλλος σκοπὸς εἶναι γελοῖος. Ζῶ μέρα τὴ μέρα καί, μὲ τὸ συμπάθειο, δὲ ζῶ παρὰ μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό μου: ἐκεῖ τελειώνει ἡ ἔγνοια μου. Νέος, μελέτησα, γιὰ νὰ φαντάξω πιὸ ὕστερα, γιὰ ν' ἀποχτήσω λίγη φρόνηση⁶ τώρα [διαβάζω] γιὰ νὰ διασκεδάσω: ποτὲ γιὰ τὸ ὄφελος. Αὐτὴ τὴ μάταιη καὶ ξοδιάρικη κλίση πού εἶχα γιὰ τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἔπιπλου⁴, ὄχι μόνο γιὰ νὰ ἱκανοποιήσω τὴν ἀνάγκη μου⁵, ἀλλά, καὶ πέρα ἀπ' αὐτό, γιὰ ταπετσαρία καὶ γιὰ στολισμα⁶, τὴν ἔχω παρατήσει καιρὸ τώρα.

Πολλὰ εὐχάριστα καλὰ ἔχουν τὰ βιβλία γιὰ κείνους πού ξέρουν νὰ τὰ

4. Τὰ βιβλία.

5. Τὴν ὄρεξή μου γιὰ μελέτη.

6. Νὰ στολίσω, σὰν μὲ ταπετσαρία, τοὺς τοίχους μου.

savent choisir; mais aucun bien sans peine: c'est un plaisir qui n'est pas net et pur, non plus que les autres; il a ses incommodités, et bien poissantes; l'âme s'y exerce, mais le corps, duquel je n'ai non plus oublié le soin, demeure cependant sans action, s'atterre et s'attriste. Je ne sache excès plus dommageable pour moi, ni plus à éviter en cette déclinaison d'âge.

Voilà mes trois occupations favories et particulières. Je ne parle point de celles que je dois au monde par obligation civile.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΡΙΟΥ

διαλέγουν κανένα ὅμως καλὸ δίχως κακό: εἶναι μιὰ εὐχαρίστηση πὺ δὲν εἶναι σκέτη καὶ ἄδολη, ὅπως κι ὅλες οἱ ἄλλες· ἔχει τὰ δυσάρεστά της, καὶ πολὺ σοβαρά· ἡ ψυχὴ ἀσκεῖται, τὸ κορμὶ ὅμως, πὺ κι ἐκεῖνο δὲν τὸ ξαστοχῶ, μένει ὅσο διαβάζουμε ἄνεργο, κατακάθεται καὶ μελαγχολεῖ. Δὲ γνωρίζω κατάχρηση πὺ βλαβερὴ γιὰ μένα, οὔτε πὺ πρέπει τόσο νὰ τὴν ἀποφεύγω, σ' αὐτὸ τὸ γέρομα τῆς ἡλικίας μου.

Νά οἱ τρεῖς μου ἀσχολίες οἱ προτιμημένες καὶ ἰδιωτικές. Δὲ μιλῶ γιὰ κείνες πὺ μου τίς ἐπιβάλλουν τὰ κοινωνικά χρέη μου.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
 ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
 ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
 ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΡΙΟΥ